

EL RETORN DE JULI VALLMITJANA

La Barcelona amagada

JOAN RIAMBAU

Al peu de Montjuïc, el Marrà i el Pinxa, dos homes que pel més petit insult "se treien el ganivet", s'enfronten a mort. "No tenien més remei que fer-se qui quedaria dels dos". Així s'obre la novel·la *La Xava*, de Juli Vallmitjana, crònica colpidora de la supervivència de la seva protagonista pels carrers del Portal de Santa Madrona, vora el port de la Barcelona de primers del segle XX. Quan la va editar la llibreria L'Avenç de la Rambla de Catalunya el 1910, l'obra va ser durament criticada pels defensors de la moral i del bon mot. De la mateixa manera que la societat benpensant catalana va acollir fredament els quadres de gitanes que pintava Isidre Nonell -bon amic de Vallmitjana-, la literatura de l'escriptor, orfebre i pintor va ser considerada de mal gust per triar els seus protagonistes entre les classes populars més humils de la ciutat i adoptar el seu llenguatge: un català de carrer, ric en modismes, expressions argòtiques i salpebrat amb l'alegria verbal del caló dels gitanos barcelonins.

Vallmitjana se cita en quatre ratlles en els manuals de literatura pel seu teatre, obres breus que traslladaven als escenaris escenes urbanes protagonitzades per gitanos i gent de mal viure, amb una oïda prodigiosa per recrear la parla dels seus personatges; es va aventurar també en el terreny de la novel·la amb *La Xava* i *Sota Montjuïc*, en un moment en què un bon nombre d'autors catalans defugien la narrativa, i existeix fins i tot un manuscrit, malauradament encara inèdit, d'un llibre de contes que enllestí poc abans de morir el 1937.

Dècades més tard de la publicació de *La Xava*, el quadre *La gitana*, de Nonell -un d'aquells que havien estat considerats indignes de ser penjats a les parets d'un saló barceloní- es va vendre per 900.000 euros i la literatura de Vallmitjana, si bé no cotitza encara com l'obra del seu il·lustre amic, amplia incessantment un cercle d'admiradors que fins fa ben poc es podien comptar amb els dits d'una orella. L'actual publicació de *La Xava* n'és una prova i l'entusiasta pròleg d'Enric Casasses, que a més ha tingut cura de l'edició, ho corrobora.

La Xava protagonista és una noieta, filla de la Gravada i el Botxinet, que com els seus pa-

res s'ha de guanyar la vida com pot. Ella, robant cotó al moll. Els pares, prostituint-se en bordells miserables l'una i robant l'altra, amagant-se en cambres miserables als terrats o en coves del Morrot. La gran habilitat de l'autor, però, és haver aconseguit defugir el determinisme que hauria pogut heretar de Narcís Oller o la temptació granguinyolesca que arribava de la veïna França i erigir el peu de Montjuïc i els seus habitants en un veritable univers literari.

I, tanmateix, l'única proclama moral que es permet el narrador té lloc quan assisteix a l'abandó de les filles de la Gravada: "La gent honrada no surt de nits, perquè és l'hora que la misèria descobreix el vel de la vergonya. Oh país indiferent, com caus! Pàtria meva, com dorms el son d'aquella mare

amb mà de mestre les descripcions i els detalls de la rebolcada al llit de la Gravada i la Pepa, per exemple, destil·len una ferum de llençols bruts i cossos suats com només desprenen els quadres de Toulouse Lautrec. I broda el llenguatge en els diàlegs, frescos i creïbles, memòria d'un català que pocs altres escriptors van voler deixar escrit.

L'actualitat de *La Xava* o del mateix Vallmitjana, malauradament, no és fruit tan sols del seu notable interès literari sinó del seu testimoni radical d'una Barcelona amagada durant massa temps, d'una literatura catalana arraconada des dels àmbits socials i acadèmics i d'una llengua silenciada. "Vaig al poleio: acabo d'escarbar un parluco. És de là. Té, pinxera: tralla i tot", diu l'Hospici. "La tralla és xunga; no val una bul", li respon el Morata. "Sí, però del parluco me n'adinyaran tres jalates", conclou l'Hospici. Si us calen subtítols, no us amoïneu, ja que en Vallmitjana els va servir en l'edició original i els trobareu complementats per Casasses. I descobrireu perles de saviesa popular, dignes de dur estampades a la samarreta: "Dime con quién vas, que et diré quina hora és".

Com Nonell amb les seves gitanes, Vallmitjana va saber prescindir del traç d'angles rectes dels dibuixos de camp dels antropòlegs. A força de conviure amb els habitants del seu univers literari, se'ls va acabar fent seus. I els lladres, les putes i els mangants dels voltants de Santa Madrona se'ns presenten avui com uns altres senyors de Barcelona, aquells dels quals durant molt temps se'ns va voler negar l'existència. I aquesta és una de les altres grans virtuts de la novel·la de Vallmitjana: fer callar d'una vegada i per totes aquells que creuen que els que van pel descuit, les marcotes, els del topo, els sainistes, els que van pel timba i els del tirón han hagut de

venir de fora a ensenyar-nos l'ofici. Remetent-nos només a les pàgines de Vallmitjana -sense recórrer als arxius policials-, sempre hi ha hagut catalans que han viscut de tots els quèntos i com diu un dels personatges de l'obra: "Pinxera a raderacs. És pasma. Pirent! Xalem a forata. Sté, sté".

Juli Vallmitjana, *La Xava*.
Edició d'Enric Casasses.
EDICIONS DE 1984.
Barcelona, 2003.

JULI VALLMITJANA

ubriagada que té els seus fills abandonats! Ta indiferència, tard o d'hora, et farà baixar la cara avergonyida". Indignació política i social que acabarà per diluir-se en un utòpic redemptorisme moral.

Malgrat les seves mancances narratives, més lligades a la pobresa de referents que a la gosadia de Vallmitjana, *La Xava* és una novel·la que encara sorprendrà els lectors. El seu autor, que s'havia posat a prova amb els pinzells, sap copsar

EL QUIOSC

PEPO TAMARIT

L'Avenç. Número 288.
L'AVENÇ SL.
Barcelona, febrer, 2004.

Serra d'Or. Número 529.
PUBLICACIONS DE L'ABADIA
DE MONTSERRAT.
Barcelona, gener, 2004.

El dossier central està dedicat al tema *La Barcelona industrial. Un patrimoni vergonyant?* També hi podem llegir una entrevista al narrador i traductor Jesús Moncada i l'article *Bosch Gimpera, rector de l'Autònoma (1933-1939)*, de F. Garcia, entre altres temes.

Granta. Número 1.
EMECÉ. Barcelona,
hivern-primavera, 2004.

L'Espill. Número 15.
UNIVERSITAT DE VALÈNCIA I
TRES I QUATRE.
València, hivern, 2003.

Primera número en castellà d'aquesta prestigiosa revista britànica que ha descobert alguns dels millors novel·listes dels últims anys. Hi podem llegir narracions, sota el lema *El silencio en boca de todos*, de S. Sontag, J. Marías, A. Miller i B. Atxaga, entre d'altres.

Descobrir Catalunya.
Número 72. GRUP 62.
BARCELONA, GENER, 2004.

Revista de Girona. Número 222.
DIPUTACIÓ DE GIRONA.
Girona, gener-febrer, 2004.

Hi podem veure un magnífic reportatge fotogràfic que ens permetrà interpretar canvis climatològics a través dels núvols, també un sobre la Serralada Litoral i un tercer sobre ermites troglodítiques. El dossier està dedicat a les colònies tèxtils.

El dossier, *Dalí, entre el visible i l'invisible*, està dedicat a Salvador Dalí, empordanès universal. El reportatge l'ocupa el tema *Torroella de Montgrí, la capital del cromó*; Moisès de Pablo justifica l'afirmació basant-se en el fet que a la localitat hi ha l'empresa Panini.